

ЗАСЛУГИ ВАСИЛЯ ТАРНОВСЬКОГО-молодшого В УВІЧНЕННІ ПАМ'ЯТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Григорій Петренко (с. Качанівка Чернігівської обл.)

За роки свого існування Качанівка гостинно приймала багатьох знаменитих і талановитих людей. Пам'ять про перебування Тараса Григоровича Шевченка в качанівській садибі оповита любов'ю і глибокою шаную до геніального поета, письменника, художника. Його ім'я відоме не лише на батьківщині, а й далеко за її межами. Ніколи Україна не чула таких ніжних, теплих і водночас полум'яних слів, як з уст цього напрочуд обдарованого чоловіка, який завжди серцем линув до рідної України.

11 травня 1843 року Тараса Шевченко отримав квиток "на проїзд у Малоросійські губернії терміном на 4 місяці" за номером 335. 19 травня він виїхав в Україну разом із своїм земляком Євгеном Гребінкою та його сестрою Людмилою. Це була довгоочікувана, давно омріяна поїздка.

Їхав Шевченко прямим курсом до славнозвісної садиби Качанівка на Чернігівщині. Із власником її Григорієм Степановичем Тарновським він познайомився завдяки своєму приятелю, художникові Василю Штернбергу ще 1839 р. Взимку наступного року Штернберг уже разом з Шевченком гостював у петербурзькому будинку Тарновських. Вірогідно, саме тоді Тарас Григорович і отримав запрошення відвідати їх родинний маєток.

Напередодні свого приїду до Качанівки Шевченко пересилає на ім'я Григорія Степановича щойно видану поему "Гайдамаки" та свою, мабуть найкращу картину "Катерина". В листі до Г. Тарновського він писав: "Ох, як би то мені можна було приїхати до солов'я, весело б було, та не знаю... Та вже ж як – вирвусь хоч після Великодня і прямісінько до вас, а потім уже дальше".

Десь 27–29 травня 1843 р. Шевченко прибув до Качанівки. Потім була

поїздка до Києва, на батьківщину, в інші місця. У вересні того ж року поет знову відвідав Качанівку. А востаннє по дорозі до Москви в серпні 1859 року знов завернув до Тарновських. Саме тоді він залишив у садибному альбомі свій автограф: "І стежечка, де ти ходила, колючим терном поросла. Т. Шевченко. 21 августа". Є припущення, що ці рядки присвячені Надії Тарновській, "любій кумасі", як називав її поет. Там від Василя Тарновського (молодшого) поет отримав матеріальну допомогу для подальшої поїздки. Вже з Петербурга він писав у листі до свого благодійника: "Якби не трапилися Ви або я до Вас не заїхав, то довелось б мені і в Москві захряснуть в безгрішші".

Тут слід відзначити той незаперечний факт, що уперше після тривалого заслання поет зустрівся з Україною 1843 року саме в Качанівці і розпочався з батьківщиною також там.

З усією родиною Тарновських Шевченко до кінця життя підтримував постійні приятельські стосунки. І навіть останні свої вірші присвятив Надії Тарновській – це "Н.Т." ("Великомученице кумо") та "Кума моя і я" (1860 р.).

Але найпалкішим шанувальником поета був усе ж Василь Тарновський-молодший (1837–1899). Пристрасний колекціонер, він одним з перших, почав збирати колекцію творів Кобзаря, ще за його життя.

Свою знамениту колекцію українських старожитностей Василь Васильович започаткував ще в студентські роки. І до кінця своїх днів, вже тяжко хворий, він не припиняв своєї благородної справи, яка стала змістом його життя, зазначимо, що збирав він не лише високохудожні твори улюбленого поета, а й його особисті речі.

Усього в колекції В Тарновського (за каталогом Б. Грінченка) нараховувалося 760 різноманітних експонатів, що стосувалися життя та творчості Тараса Григоровича, які є сьогодні окрасою Національного музею Тараса Шевченка в Києві. Багато шевченківських реліквій передав до колекції близький приятель поета і його духівник, художник Григорій Честахівський, який відвідав Качанівку у 1887 р. По смерті Честахівського Василь Тарновський перевіз його прах з Петербурга до Качанівки і поховав у своєму чарівному парку поблизу галявини, де ріс дуб, під яким Шевченко любив відпочивати. Над могилою він насипав курган-копію первісної могили Кобзаря.

Поки Качанівка належала Тарновським, багато куточків у парку було пов'язано з іменем Шевченка. Господарі любили показувати ці місця своїм гостям. Василь Васильович мріяв перетвести до своєї садиби прах багатьох видатних українців, насамперед Шевченка, проте від влади дістав відмову. І тоді, на знак скорботи за великим Кобзарем, Тарновський звелів уздовж дороги, що вела до улюбленого дуба Шевченка насадити колами хвої ялини – у вигляді своєрідних траурних віночків. Їх можна бачити й сьогодні.

Шевченка не стало. Але пам'ять про нього залишилася назавжди. Любов до Кобзаря, висока повага до його особистості та інтерес до всього, що було пов'язано з його іменем, стали в родині Тарновських традиційними, переходячи від батька до сина. А для В. Тарновського-молодшого ім'я Шевченка стало священним.

Стараннями Василя Васильовича і на його власний кошт на могилі Шевченка в Каневі було встановлено перший пам'ятник – великий чавунний хрест, відлитий за його власними ескізами, архітектором Сигучовим.

З моменту отримання дозволу на вшанування пам'яті Шевченка Василь Тарновський-молодший не пропустив жод-

ного Шевченківського вечора, що його влаштувало Літературно-артистичне товариство в Петербурзі. Майже щорічно він здійснював паломництво в Канів на його могилу. При цьому наймався пароплав, збиралася вся сім'я разом з іншими шанувальниками пам'яті поета. Ні тяжка хвороба, ні втома, ні величезні витрати не зупиняли Василя Васильовича.

Звичайно, важко перерахувати всі заслуги Тарновського щодо вшанування пам'яті Кобзаря. Але й сказаного досить аби усвідомити, як багато зробив він для увічнення імені великого сина нашого народу.

1981 року на базі Качанівської садиби було створено Державний історико-культурний заповідник, який нині має статус Національного. Колектив заповідника пишається тим, що продовжує справу Василя Васильовича Тарновського.

1. Т.Г. Шевченко в епістолярії. – К., 1966.
2. Шевченко Т. Життя і творчість у портретах, ілюстраціях і документах. – К., 1964.
3. Т. Г. Шевченко в воспоминаниях современников. – М., 1962.
4. Листи до Т.Г. Шевченка. 1840–1861. – К., 1962.
5. По шевченківських місцях України. – К., 1964.
6. Тарновский М. Качановка // Столица и усадьба. – 1915. – № 40/41. – С. 10.
7. Восемь писем Т. Г. Шевченка к разным лицам // Киевская старина. – 1883. – Т. 5.
8. Державний музей Т.Г. Шевченка. – К., 1981.
9. Каталог предметов малорусской старины и редкостей коллекции В. В. Тарновского. – К., 1893. – Вып. 1.
10. Шляхами Великого Кобзаря. – К., 1963.
11. Памяти В. В. Тарновского, А. М. Лазаревского, Н. В. Шугурова // Киевская старина. – 1908. – Июль – август.
12. Жур П. Літо перше. – К., 1979.
13. Жур П. Третя зустріч. – К., 1970.